

Palikimas

Miguel
Bonnefoy

*...kupas žaismingų,
o kartais ir pražūtingų kerų,
kuriuos atpažins mėgstantys
G. G. Márquezą.*

NEW YORK TIMES
BOOK REVIEW

Romanas

baltos lankos

Miguel Bonnefoy

Palikimas

romanas

Iš prancūzų kalbos vertė Jonė Ramunytė

baltos lankos

Lazaras

Kai žinia apie Pirmąjį pasaulinį karą pasiekė Čilę, Lazaras Lonsonjė skaitė vonioje. Tuo metu buvo įpratęs vartyti prancūziškus laikraščius nutolęs už dvylikos tūkstančių kilometrų, vandenyje, kvėpiančiame citrinų žievelėmis, o vėliau, grįžęs iš fronto su puse plaučių, Marnos apkasuose netekęs dviejų brolių, niekada nebegalėjo kaip reikiant atsieti citrusinių vaisių kvapų nuo artilerijos sviedinių kvapo.

Pasak šeimyninės istorijos, jo tėvas kadaise paliko Prancūziją su trisdešimčia frankų vienoje ir vynuogės sodinuku kitoje kišenėje. Gimęs Lon le Sonjė departamente Jura kalnų papėdėje, jis valdė šešis hektarus vynuogyno, ir čia užgriuvo filokseros* užkratas. Per keletą mėnesių iš keturių vyndarių kartų pašlaitėse liko tik negyvos šaknys obelynuose ir laukiniai augalai, iš kurių jis sunkdavo varganą absentą. Palikęs tą klinčių ir grūdinių kultūrų, briedžiukų ir graikinių riešutų kraštą, jis sėdo į geležinį laivą, išplaukiantį iš Havro Kalifornijos kryptimi.

* Vynuoginė filoksera – vabzdys, vynuogių kenkėjas, paplitęs visame pasaulyje (čia ir toliau – vert. past.).

Panamos kanalas dar nebuvo atidarytas, tad jam teko apiplaukti Pietų Ameriką ir keturiasdešimt dienų keliauti laivu, kur du šimtai vyrų, susigrūdusių triumuose, prikimštuose paukščių narvų, taip trankiai pūtė fanfaras, kad iki Patagonijos krantų nebuvo įmanoma sumerkti akių.

Vieną vakarą, kaip nakviša slankiodamas koridoriumi tarp gultų, patamsyje jis išvydo ant pintos kėdės sėdinčią seną moterį, apsimausčiusią apyrankėmis, išgeltusiomis lūpomis, žvaigždėmis tatuiruota kakta; ji pamojo jam prieiti.

– Nesiseka užmigti? – paklausė.

Ir iš už korsažo išitraukė žalią akmenėlį, išvarpytą mažučiučių žėrinčių išgraužų, ne didesnį už agato karoliuką.

– Trys frankai, – pasakė.

Jis sumokėjo, ir senė sudegino akmenėlį vėžlio kiaute, o šį pakišo jam po nosim. Dūmai taip staigiai mušė jam į galvą, kad pamanė nualpsiąs. Tąnakt jis užmigo ir išmiegojo keturiasdešimt septynias valandas kietu ir giliu miegu, sapnuodamas auksinius vynuogynus, nusėtus jūrų būtybėmis. Atsibudęs išvėmė viską, kas buvo skrandyje, ir nepajėgė atsikelti iš lovos – toks nepakeliamai sunkus pasirodė jam savas kūnas. Jis taip ir nesužinojo, ar kalti buvo senosios čigonės dūmai, ar smardus paukščių narvų kvapas, bet nugrimzdo į kliedesį apimtas karštinės plaukiant per Magelano sąsiaurį, apniktas haliucinacijų tarp ledinių katedrų, matydamas, kaip jo oda nueina pilkomis dėmėmis, tarsi dūlėtą į pelenus. Kapitoniui, įpratusiam atpažinti pirmus juodosios magijos požymius, pakako vieno žvilgsnio, kad įtartų epidemijos grėsmę.

– Vidurių šiltinė, – pranešė jis. – Išlaipinsime jį artimiausiam uoste.

Taip jis išsilaipino Čilėje, Valparaise, pačiame Ramiojo vandenyno karo įkarštyje, krašte, kurio nebūtų įstengęs parodyti žemėlapyje ir kurio kalbos visiškai nemokėjo. Atvykęs, prieš eidamas prie muitinės posto, stojo į ilgą eilę, besitęsiančią priešais vieną žvejybos sandėlių. Pastebėjo, kad imigracinės tarnybos pareigūnas prieš antspauduodamas registracijos kortelę kiekvienam keleiviui pateikia du klausimus. Tad nusprendė, kad pirmas jų turi sietis su žmogaus kilme, o antras – logiškai – su jo kelionės tikslu. Kai priėjo jo eilė, pareigūnas, nepakeldamas į jį akių, paklausė:

– *Nombre?***

Nesuprasdamas ispaniškai, bet įsitikinęs atspėjęs klausimą, jis nedvejodamas atsakė:

– Lon le Sonjė.

Pareigūno veidas buvo bereikšmis. Išvargusia ranka jis lėtai išvedžiojo: „Lonsonjė.“

– *Fecha de nacimiento?****

Jis atsakė:

– Kalifornija.

Pareigūnas patraukė pečiaais, užrašė tos dienos datą ir padavė jam kortelę. Nuo tos akimirkos žmogus, palikęs Jura

* Karas, vykęs 1879–1883 m. Pietų Amerikoje tarp Čilės ir jungtinių Peru ir Bolivijos pajėgų. Dar vadinamas Kalio salietros karu, nes ši buvo karo priežastis.

** Vardas? (isp.).

*** Gimimo data? (isp.).

vynuogynus, tapo perkrikštytas į Lonsonjė ir gegužės dvidešimt pirmąją, savo atvykimo į Čilę dieną, gimė antrą kartą. Visą vėlesnį amžių jis taip ir nepajudėjo šiaurės link, įbaugintas tiek Atakamos dykumos, tiek šamanų kerų, taigi kartais, žvelgdamas į Kordiljerų kalnus, sakydavo:

– Čilė man visada primena Kaliforniją.

Netrukus Lonsonjė apsiprato su aukštyn kojom apvirtuoliais metų laikais, prie siestos vidury dienos ir prie tos naujos pavardės, kuri, kad ir kaip ten būtų, išsaugojo savo prancūzišką skardumą. Išmoko numatyti žemės drebėjimus ir iškart dėkodavo Dievui už viską, netgi už negandą. Po kelių mėnesių jis jau kalbėjo taip, lyg būtų šiame krašte gimęs: ridendamas „r“ kaip upokšnio akmenis, tačiau išduodamas nežymaus akcento. Kadangi buvo išmokytas skaityti Zodiako žvaigždynus ir apskaičiuoti astronominius atstumus, skaitė naująjį Pietų raštą, kurio žvaigždžių algebra buvo trumpalaikė, ir suprato įsikūręs kitame pasaulyje – pumų ir araukarijų pasaulyje, pirmapradžiame pasaulyje, apgyventame akmeninių milžinų, gluosnių ir kondorų.

Jis buvo priimtas vynininkystės ūkio valdytojo dešiniojos rankos pareigoms „Concha y Toro“* ir lamų augintojų bei žąsų puoselėtojų fermose įsteigė ne vieną sandėlį, vadinamą *bodegas*. Tame žemės lopinyje, siaurame ir ilgame, prikibusiam prie žemyno kaip kardas prie juostos, kur saulė buvo

* Didžiausia Lotynų Amerikos vinydarystės bendrovė, viena iš dešimties didžiausių vyno gamintojų pasaulyje.

mėlyna, senoji prancūziška vynuogė ant Kordiljerų mantijos išgyveno savo antrąją jaunystę. Veikiai jis prisijungė prie palikusiujų tėvynę, perkeltųjų, čilizuočių, saistomų apsukrių santuokų ir praturtėjusių iš užsienietiško vyno prekybos, rato. Jis, leidžis į nežinomybę, kuklus vyndarys, vargšas valstietis, netikėtai tapo kelių valdų galva ir sumaniu verslininku. Niekas – nei karai, nei filoksera, nei sukilimai ar diktatūros nuo šiol negalėjo pažeisti naujosios jo gerovės, taigi švėsdamas savo pirmuosius metus Santjage Lonsonjė laimino tą dieną, kai čigonė geležiniame laive sudegino jam panosėje žalią akmenėlį.

Jis vedė Delfiną Morizė, trapią ir grakščią rudaplaukę lygiais plaukais, kilusią iš Bordo senos skėčių prekiautojų giminės. Delfina pasakojo, kad šeima ryžosi emigruoti į San Fransiską po sausros Prancūzijoje, vildamasi atidaryti krautuvę Kalifornijoje. Morizė šeima perplaukė Atlantą, keliavo palei Braziliją ir Argentiną, paskui – Magelano sąsiauriu, čia stabtelėjo Valparaiso uoste. Likimo ironija – tą dieną lijo. Jos tėvas, ponas Morizė, būdamas ryžtingas žmogus išlipo į krantinę ir per valandą pardavė visus skėčius, gabentus dideliuose antspauduotuose lagaminuose.

Jie taip ir nebeišplaukė į San Fransiską ir galutinai įsikūrė lietingame krašte, įsispraudusiame tarp kalnų ir vandenyno, kur, kaip buvo sakoma, kai kuriuose rajonuose gali lyti ištisą pusę amžiaus.

Lemties atsitiktinumų suvienyta pora įsikūrė Santjage, andalūziško stiliaus name Santo Domingo gatvėje prie Mapočo upės, išsiliejančios tirpstant sniegynams. Fasadą gožė

trys citrinmedžiai. Kambariuose, visuose aukštomis lubomis, stovėjo Imperijos epochos Punta Arenaso pinti karklo vytelių baldai. Gruodį jie atsisiųsdingavo prancūziškų delikatesų, ir namai prisipildydavo citrusinių vaisių dėžių ir jautienos vyniotinių, narvų, pilnų gyvų putpelių, ir nupeštų fazanų, sukrautų ant sidabrinių padėklų, – jų mėsa per kelionę taip sukietėdavo, kad atvykus negalėdavai jos įpjauti. Tada moterys imdavosi neįtikėtinų kulinarinių eksperimentų, regis, veikiau raganiškų nei gastronominių. Ruošdamos tradicinius senuosius prancūzų patiekalus jos maišė Kordiljerų augmeniją, paskleisdamos koridoriuose slaptus kvapus ir geltonus dūmus. Buvo patiekiami empanadų, gaidys vyno padaže, krabų apkepas su marualio sūriu ir Savojos sūrių, tokių dvokių, kad, čiliečių tarnaičių nuomone, pagamintų iš nesveikų karvių pieno.

Vaikai, kurie jiems gimė ir kurių venomis netekėjo nė lašo Lotynų Amerikos kraujo, buvo prancūziškesni už prancūzus. Lazaras Lonsonjė buvo pirmas iš trijų berniukų draugijos, išvydusios dienos šviesą kambariuose raudonais patalais, kvepiančiais *aguardiente** ir gyvačių mikstūra. Nors juos supo matronos, kalbančios mapučių** tarme, pirmoji jų kalba buvo prancūzų. Tėvai nenorėjo atsakyti jiems to palikimo, kurį persikeldami buvo išplėšę, išgelbėję nuo tremties. Tai buvo tarytum bendra jų paslaptis, rūšies kodas, ankstesnio gyvenimo liekana ir triumfas. Tą popietę, kai gimė Lazaras, kai jį krikštijo

* Stiprieji alkoholiniai gėrimai ir sidras (isp.).

** Mapučiai – indėnų tauta, gyvenanti Centrinėje ir Pietų Čilėje bei Pietų Argentinoje.

po citrinmedžiu prie lauko durų, procesija patraukė į sodą ir, pasidabinę baltais pončiais, atžymėjo tą įvykį, persodindami tą vynuogės sodinuką, kuri senasis Lonsonjė buvo išsaugojęs su trupučiu žemės kepurėje.

– Dabar, – tarė, apspausdamas žemę aplink kamieną, – mes iš tiesų įleidome šaknis.

Nuo to laiko, nors niekada ten nebuvęs, jaunasis Lazaras Lonsonjė įsivaizdavo Prancūziją su tokia pat fantazija, kaip Indijos kronikininkai galbūt įsivaizdavo Naująjį Pasaulį. Jis praleido jaunystę magiškų ir tolimų pasakojimų pasaulyje, saugus nuo karų ir politinių perversmų, svajodamas apie Prancūziją, pavaizduotą jam kaip kokia mitinė būtybė. Ji atrodė jam kaip imperija, taip išvysčiusi rafinuotumo meną, kad keliautojų pasakojimai neįstengė pranokti jos pačios. Atstumas, tremtis, laikas išdailino tas vietas, kurias jo tėvai buvo palikę su kartėliu, tad, nors to ir nesuvokė, jam stigo Prancūzijos.

Vieną dieną jaunas kaimynas su vokišku akcentu jo paklausė, iš kokios srities kilęs jo vardas. Tas šviesiaplaukis elegantiškos laikysenos vaikinys pats buvo kilęs iš vokiečių kolonistų imigrantų Čilėje prieš dvidešimt metų – jo šeima buvo įsikūrusi pietuose ir dirbo nederlingas Araukanijos žemes. Lazaras grįžo namo su klausimu lūpose. Tą patį vakarą jo tėvas, žinodamas, kad visa šeima gavo savo pavardę per nesusipratimą muitinėje, pakuždėjo jam į ausį:

– Kai nuvyksi į Prancūziją, susitiksi savo dėdę. Jis tau viską papasakos.